

Külön? Egybe? Kötőjellel? – 3. rész

Dr. Ludányi Zsófia

Eszterházy Károly Egyetem, Magyar Nyelvészeti Tanszék, Eger

Nyelvtudományi Intézet, Budapest

Rovatunkban a Nyelvtudományi Intézet nyelvi tanácsadó szolgálatához érkezett orvosi nyelvvel, illetőleg helyesírással kapcsolatos kérdéseket és a rájuk adott válaszukat adjuk közre. A külön-, egybe-, illetve kötőjeles írás nem csupán a köznyelvben, hanem az orvosi szaknyelvben is az egyik legproblémásabb terület.

Kérdés: A levélíró azt szeretne tudni, hogy az orvostechnikai katalógusban előforduló *csigolyaközi + porckorong + helyettesítő + rendszerek* alakulatot hogyan kell a szabályoknak megfelelően leírni.

Válasz: A levélből nem derül ki egyértelműen a jelentés, így a lehetséges értelmezéseknek megfelelően kétféle írásmód javasolható.

Ha a *csigolyaközi* melléknév a *porckorong* minőségjelzője, akkor az akadémiai helyesírási szabályzat (AkH.¹²) 141. b) pontját alkalmazzuk az alapalak leírásakor: (*csigolyaközi + porckorong*) + *helyettesítő* → *csigolyaköziporc-korong-helyettesítő*, vagyis az eredetileg különírt, alkalmilag egybeírt minőségjelzős szerkezet egészéhez kötőjellel kapcsoljuk a *helyettesítő* szót. Ha ez a többszörös, -ó/-ő képzős melléknévi igenévi utótagú összetétel egy főnév (*rendszer*) minőségjelzőjeként szerepel, a szabályzat 118. szabálypontja alapján a javasolt írásmód: *csigolyaköziporc-korong-helyettesítő rendszer(ek)*.

Elméletben előfordulhat egy olyan lehetséges értelmezés is, hogy a *rendszer* minőségjelzője a *csigolyaközi*. Ebben az esetben a szerkezet alaptagja a *porckorong-helyettesítő rendszer*, amely már önmagában is egy minőségjelzős szerkezet. E szerkezetben az -ó/-ő képzős melléknévi igenévi utótagú többszörös (háromtagú) összetételt kötőjellel tagoljuk a fő összetételi határon, mivel szótagszáma meghaladja a hatot (139. szabálypont). Ha a minőségjelzős szerkezet alaptagja, a *rendszer* újabb minőségjelzőt kap, akkor a szerkezet írásmódja a következő lesz: *csigolyaközi porckorong-helyettesítő rendszer(ek)*.

Miként ebből a példából is látszik, sok esetben nem adható egyértelmű válasz az adott fogalom jelentésének, illetve a kontextusnak a pontos ismerete nélkül. Ezek hiányában a nyelvi tanácsadó csak a lehetséges jó megoldások felvázolásával tud segíteni, a levélírónak kell eldöntenie, melyik értelmezés áll közelebb a közlő szándékához.

Kérdés: A levélíró azt szeretne tudni, hogy a *szürkehályog műtét*, *szárazszem szindróma*, *szárazszem kezelés* és a *lézeres látásjavítás* szavak, szerkezetek írásmódja megfelelő-e ebben a formában.

Válasz: A rendelkezésre álló szótárak szerint a *szürke hályog* különírandó (noha a gyakorlatban sokszor előfordul az egybeírt *szürkehályog* for-

ma). Az előző válaszban már említett, a korábbi szabályzat által második mozgószabálynak nevezett 141. b) pontot alkalmazva a normatív írásmód a kötőjeles *szürkehályog-műtét* lesz.

Ugyanezt a szabályt kell alkalmazni a két másik kérdezett szóalak esetén is. Tehát *száraz szem* (külön), de: *szárazszem-szindróma*, *szárazszem-kezelés* (kötőjellel). A kötőjel nélküli, adaltolt írásmódú formák nem jelölik a szavak közti összetételi viszonyt, nem normakövetőek.

A *lézeres látásjavítás* esetén minőségjelzős szerkezetéről van szó, ezeket mindig különírjuk, tehát ebben a formában megfelelő az írásmód.

Kérdés: A kérdező a *nem farmakológiai* kifejezés normatív írásmódjára volt kíváncsi, mivel a gyakorlat többféleképpen használják: egybe-, kötőjellel, illetve különírva.

Válasz: A tagadószó (*nem*) előtagú szókapcsolatok és összetételek írására nem létezik általános szabály. A tagadószót akkor írjuk egybe az utána következő (többnyire főnévi vagy melléknévi szófajú) szóval, ha megszokott, gyakori, nem alkalmi szerkezet, tehát a két elem összeforrott. Ezek listáját az *Osiris Helyesírás* c. kézikönyv tartalmazza (Laczkó–Mártonfi 2004: 126–127). Érdeemes továbbá utánanézni az *Orvosi helyesírási szótárban* is. A *nem farmakológiai* alakulat egyikben sem található meg, ennek alapján a különírást javasoljuk. Habár az ingadozó írásmód azt mutatja, hogy az egybeírás is jelen van a szaknyelvi írásgyakorlatban, de megfelelő orvosi nyelvi korpusz híján ennek gyakoriságáról nincsenek adataink. Így nem állapítható meg biztosan, hogy a két elem tekinthető-e már összeforrottnak.

Tehát az elsődlegesen javasolt forma a *nem farmakológiai* (esetleg a *nemfarmakológiai* is még elfogadható, ha az orvosi szaknyelvben van ennek hagyománya), de semmiképpen sem kötőjellel. A *nem-farmakológiai* írásmód nem számít normatívnak. Az összetett szavakat csak bizonyos meghatározott esetekben kapcsoljuk kötőjellel, de a *nem* előtag nem tartozik ezek közé az esetek közé.

Kérdés: Ugyanez a kifejezés előfordul az angol *non* előtaggal is: *non + farmakológiai*. Ebben az esetben mi a helyes írásmód?

Válasz: Ha a tagadószó a forrásnyelv szerinti *non* alakban szerepel, akkor más a helyzet. Az *Orvosi helyesírási szótárban* található hasonló példák alapján (*nonpermisszív sejt*, *nonrecens*, *nonreszponder*, *nonspecifikus*) az egybeírást javasoljuk ebben az esetben: *nonfarmakológiai*. A köznyelvben is vannak hasonló kölcsönszavaink: *nonverbális*, *nonkonform*, *nonprofit*, ezek is az egybeírási tendenciát erősítik.

A nyelvi, helyesírási problémák megoldásában továbbra is rendelkezésre áll a Nyelvtudományi Intézet közönségszolgálat: a leveleket a tanacs@nytud.hu címre várjuk. ■

IRODALOM

1. AkH.12 = Magyar Tudományos Akadémia 2015. A magyar helyesírás szabályai. Tizenkettedik kiadás. Akadémiai Kiadó. Budapest
2. Fábrián Pál – Magasi Péter (főszerk.) 1992. Orvosi helyesírási szótár. Akadémiai Kiadó – Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár. Budapest
3. Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. Helyesírás. Osiris Kiadó. Budapest